

ВИВЧАСНО ДОСВІД

Стефанія Павх

**НАРОДНЕ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ (.....
УКРАЇНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ ІМ. І.ФРАНКА М.ТЕРНОПОЛЯ**

Впровадження національної системи виховання в сучасну школу — одна з найважливіших проблем сьогодення. Вона може бути реалізована засобами, які визначені в працях І.Огієнка: виховання мовою, історією, обрядами, звичаями, мистецтвом, фольклором, рідним побутом та ін. [2].

Значні потенційні можливості для вирішення проблем виховання національно свідомого громадянина має такий загальноосвітній предмет як трудове навчання. У процесі проведення уроків відбувається взаємодія трудового навчання й естетичного виховання учнів шляхом їх залучення їх до декоративно-прикладного мистецтва. Засобами декоративно-прикладного мистецтва можна привити любов і пошану до народних традицій, звичаїв та обрядів; інтерес до історії та культури українського народу; потребу вдосконалювати свої знання та вміння в подальшій творчій діяльності.

Відомо, що позитивних результатів у вихованні національно свідомих громадян можна досягти у випадку поєднання таких шляхів реалізації цієї мети: введення культурологічних відомостей національного спрямування безпосередньо вчителем у структуру занять; організація факультативних занять або спецкурсів з метою глибшого ознайомлення учнів з елементами національної культури; орієнтація учнів на самостійне вивчення культури і побуту українського народу.

Для прикладу ми розглянемо роботу факультативу “ Естетика побуту”. Програма факультативу складається з авторських курсів, а саме: “ Українська народна вишивка”, “Бісерне рукоділля”, “ Художнє в’язання”, “ Вузликове плетіння технікою макраме”.

Діяльність факультативу є органічним продовженням і подальшим розвитком тієї навчально-виховної роботи, яка проводиться на уроках трудового навчання. Вона не дублює її а ні за змістом, а ні за формою і методами, і ґрунтується на інтересі учнів, що становить її педагогічну цінність.

Основне призначення факультативу ми вбачаємо у поглибленні інтересу учнів до культурних та творчих надбань попередніх поколінь і бажанні розвивати та збагачувати їх.

Метою факультативу “ Естетика побуту” є:

- узагальнення і розширення знань про декоративно-прикладне мистецтво;
- **формування цілісного уявлення про трудові заняття жителів західного регіону України;**
- формування специфічних вмінь і навичок;
- розвиток індивідуальних психологічних якостей особистості (мислення, уява);
- формування вміння правильно і критично оцінювати свою поведінку в суспільстві, а також вчинки інших людей;
- формування національної самосвідомості.

Під час проведення факультативних занять, як показав досвід, слід користуватися такими засобами: зміст декоративно-прикладного мистецтва; краєзнавчий музей; виставки народних майстрів; зустрічі з народними майстрами; школа народних ремесел; змінна виставка дитячих робіт, що постійно діє у школах; тематична література та періодика; загальнономіські фестивалі

дитячої творчості; загальноміські виставки дитячих робіт; загальношкільні свята; календарні свята; народні звичаї, традиції та обряди.

Педагогічною умовою успішного функціонування факультативного курсу “Естетика побуту” є створення творчої співдружності вихователя і колективу учнів. Як відомо, колективна творча діяльність — це показник внутрішньої позиції кожного члена колективу та ефективності виховного впливу з боку педагога. У процесі такої діяльності виникає можливість впливати на всі сфери особистості учня, розвивати творчу потребу членів факультативу не на словах, а на ділі, забезпечити єдність стимулюючого впливу педагога на дитячий колектив. Як зазначає В.Іванов [1], кожний метод і прийом виховання повинен бути способом — загальним і конкретним — всебічного товариського творчого впливу.

Навчально-виховні завдання факультативу вирішуються в залежності від теми і мети заняття. Заняття проводяться у формі зустрічей, екскурсій, лекцій, бесід, дискусій, практичних занять.

Перше заняття факультативу, яке ми назвали “Будьмо знайомі”, має організаційний характер. Під час нього відбувається формування групи, знайомство із внутрішнім розпорядком та зі змістом роботи на навчальний рік. Дуже впливає на початківців те, що про досягнення членів факультативу вміло і змістовно розповідає їхня ровесниця Мар’яна П. Допитливим дівчатам показані кращі роботи — вишиті рушнички, картинки, серветки; плетені панно, доповнення до одягу, в’язані комірці та серветки; силянки та браслети з бісеру, а також грамоти та дипломи, отримані за досягнення у творчій діяльності.

Оскільки групи збірні, тобто одночасно займатися будуть учні з різних класів, відбувається знайомство. Кожна дівчинка розповідає про себе, чому вона вирішила відвідувати саме цей факультатив, чим вона цікавиться взагалі, які улюблені їй заняття, що вона вміє вже робити, що зробила своїми руками. Наприклад, Катруся К. розповіла, що любить спостерігати за процесом оформлення виставок у гімназії, які приурочені до різних подій. Їй сподобалися ті дружні взаємини, які панують між дівчатками, і їй хочеться бути членом цього колективу. Вона також мріє навчитися виготовляти з бісеру силяночки, як це робить Таня К. Катруся вже вміє в’язати спицями і зв’язала у подарунок для меншої сестрички безрукавку. Бажання навчатися у факультативі в Ілони Д. виникло під час огляду Великодньої виставки. Їй дуже сподобалися святкові композиції. Ілонка вміє складати композиції із сухих квітів і може поділитися досвідом, отриманим у клубі “Любителів природи”, який функціонує у міському Центрі дитячої творчості.

Збірні групи (вони, як показав досвід, значно розширюють спілкування учнів), стають порівняно зі звичайним класом, мають сприятливішу психологічну атмосферу для розширення можливостей особистості (експериментальна перевірка показала, що 83% учнів підкреслюють важливість ділового спілкування з учнями інших класів). Дівчатка Оля Д., Таня К., Юля М. та інші в анкетах вказали, що їх приваблює на цих заняттях можливість вільного висловлювання й обміну думками під час спілкування з учнями різних класів, участь у дискусіях.

Така форма вступного заняття дає можливість вже з першого знайомства виробити певний індивідуальний підхід до кожної дитини, який вкрай необхідний у виховному процесі. Адже учень — це не матеріал, з якого можна ліпити що завгодно, і не посудина, яку можна будь-чим наповнювати. У школу дитина приходить в основному сформована з індивідуально закладеною програмою, що виявляється у здібностях, потенційних можливостях, характері, навичках, і кожна дитина потребує особливого підходу, а вчитель повинен вміти віднайти цей ключ, яким можна відімкнути скарбницю дитячої душі. Весь навчально-виховний процес повинен бути спрямований на те, щоб палкі патріотичні пориви, почуття національної гідності давали силу і насагу дитині, викликали бажання здобути якнайбільше знань і якнайкраще прислужитися рідному народові.

Необхідність такого підходу до навчання і виховання підкреслювала Софія Русова ще на початку ХХ століття. В одній зі своїх робіт цього періоду вона зазначає: “Експериментальна педагогіка перевернула весь напрямок навчання: раніше учня пристосовували до вироблених теоретично методів, а тепер, навпаки, усе навчання і виховання пристосовується до вдачі учня і набирає індивідуального напрямку” [3].

Заслугове на увагу і така форма проведення факультативу як заняття-диспут. У цьому

занятті беруть участь всі члени факультативу. Як показав досвід, дітей особливо зацікавила тема “Моє ставлення до мистецтва. Як я розумію прекрасне”. Цьому заходу передувала відповідна підготовка. У процесі цієї підготовки дітям було рекомендовано ознайомитися із літературою про красу в житті і мистецтві, про ідеал прекрасного, про сучасне житло, одяг та доцільність народного і сучасного декоративно-прикладного мистецтва в оформленні сучасного житла та оздобленні сучасного одягу. Досвід, як це робити, учні почерпнули із заняття “Скриня знань”. Глибокі знання вони отримали також під час екскурсій у краєзнавчий музей, школу народних ремесел, відвідин виставок та зустрічі з народною майстринею Марією Ластівкою. Ці знання, в свою чергу, розвинули вміння цілісно і глибоко аналізувати навколишню дійсність. Спостерігаючи за дітьми упродовж дисертаційного дослідження, ми побачили, як цей своєрідний “багаж” знань змінював світогляд і розвивав навички художньо-естетичного сприймання.

Запитання на диспуті ставилися проблемні: “Як виховувати в собі вміння бачити справжню красу?”; “Як ви розумієте красиве і потворне?”; “Чи можна сперечатися про смаки?”; “Як ти розумієш вислів — людина славиться ділами?”; “Яку людину ти вважаєш красивою?”; “Яку рису характеру людини ти вважаєш Найціннішою?”.

На початку диспуту окремі учениці зробили заздалегідь підготовлені короткі повідомлення проблемного характеру. Вони висловили ряд положень, у тому числі суперечливих, і аргументували їх. Таких, як: “Немає людей негарних, є люди ледачі” (Ніна В.), “Пам’ятайте, що одяг не тільки покриває, а й викриває людину” (Іра Б.), “Любити, розуміти, поважати людину, жаліти, допомагати їй — ось п’ять дієслів, які визначають духовне багатство кожного” (Галія Н.), “По одязі зустрічають, а по розуму проводжають” (Оля О.). Потім почався власне диспут, сповнений суперечок і цікавих, з виховного погляду, ситуацій і вчинків. Дівчатка переконливо на конкретних фактах довели, що прекрасна людина та, у якій прекрасні вчинки і слова відповідають діям. Цікаве питання було порушено Катрусєю К.: як поєднати смаки кожної особистості з масовим виробництвом одягу, взуття, предметів вжитку? Як наслідок обговорення дівчатка дійшли висновку, що масове виробництво хоч і відзначається високою майстерністю виконання, все ж таки воно створює певну одноманітність, спричиняє шаблонність мислення і поведінки. Аня В., Марійка З., Оля Н., Оля К. та інші заявили, що вони своє житло будуть оздоблювати власноручно виготовленими виробами щоб створити своєрідний і неповторний загишок у своїй оселі. У цьому, вони вважають, їм допоможуть знання і вміння, отримані на факультативі.

Багато суперечок було з приводу гімназійного інтер’єру, але всім подобається оформлення кабінету обслуговуючої праці, де проводяться факультативні заняття. Оксанка Н. відзначила, що оригінальним є наддверник, виконаний технікою макраме Порсівою Христіною. Ірі К. подобається панно “Сови”, виконане Янушевською Уляною. Діти вважають, що тут дуже затішно, панує атмосфера гармонії і краси.

У процесі диспуту виявилось, що дівчатка володіють глибокими знаннями про народні традиції у побуті українців, вільно оперують назвами предметів, якими користувалися наші предки. Іра К. зазначила, що і тепер побутує центрична система розміщення предметів в інтер’єрі світлиці. Тобто, місце скрині займає стіл, бамбетля — диван, лавки — крісла, а мисника — сервант та етажерка. Але дехто з учениць (Оленка Х., Надійка П. та інші) захищали сучасне асиметричне співвідношення предметів у кімнаті, тобто створення функціональних зон. Водночас всі діти дотримуються думки, що в домашній обстановці слід уникати занадто різноколірних поєднань шпалер, декоративних тканин, меблів. Було відзначено, що у сучасному житлі збереглися народні традиції. В інтер’єрі кожної квартири є вишиті рушники, серветки, подушки. Оля П. розповіла про оформлення своєї кухні, де чільне місце займає різьблений мисник роботи тернопільського майстра Віктора Лупійчука з декоративними глиняними тарілками. Також є різьблені дощечки для нарізання хліба, копістка і макогін з майстерно вирізаними головами козаків. У Тані Л. стіна кухні оздоблена різьбленими тарілками, які інкрустовані бісером. Віталійню Олі З. прикрашають різьблені з дерева підсвічник і козаки відомого майстра Ярослава Гладича, а Катруся К. має дуже гарну шкатулку виготовлену Володимиром Фльорквівим, яка інкрустована бісером і черепашками.

Дуже багато протилежних суджень було з приводу фасонів одягу та його оздоблення. У

суперечці з'ясувалося, що найбільше дівчаткам подобається одяг оригінальний, оздоблений декоративними елементами, виготовленими власноручно. Особливо вони цінують декоративні доповнення до одягу, які мають народний характер — оздоби з бісеру, сумочки, кулони виготовлені технікою макраме, в'язані гачком комірки. Виявилось, що Таня К. велике задоволення отримує тоді, коли виготовляє з бісеру прикраси, а потім їх дарує.

Учасниці диспуту дійшли до висновку, що декоративно-прикладне мистецтво — це є те предметне навколишнє середовище, яке вчить відчувати та знаходити гармонію і красу у сучасному житті. Адже красивий одяг, гарна обстановка позитивно впливає на настрій, дисциплінує людину, розвиває художній смак.

Дівчатка дружно погодилися із твердженням: краса — ворог неохайності. Вона закликає до гармонії зовнішнього вигляду і внутрішнього стану людини, а також до розвитку високих моральних якостей.

На завершення диспуту діти висловили такі побажання: “Ми хочемо, щоб нас оточувала неповторна краса народжена народною творчістю. Щоб вона допомагала нам жити, працювати, досягати незвіданих висот. Ми вчимося на традиціях видатних майстрів, і самі розвиватимемо традиційне декоративне мистецтво”.

Ми можемо запевнити — їхні слова не розходяться з ділом. Вони виготовляють вироби, які відзначаються певним рівнем майстерності, який протидіє спотвореному смаку, а також виявляють естетичне розуміння дійсності і моральну зрілість. В цьому кожен може переконатися, ознайомившись зі змінною виставкою дитячих робіт, яка постійно діє.

Це, вважаємо, важливий педагогічний результат виховання учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Емоційність сприймання творів народних умільців і своїх виробів, предметного середовища — сприяє формуванню національних цінностей, національної спрямованості особистості. У цьому, ми переконані, полягає один з основних аспектів використання декоративно-прикладного мистецтва у трудовому навчанні і вихованні підлітків. Адже, долучаючись до народного мистецтва, діти заглиблюються в історію свого народу, його культуру, а це сприяє формуванню морально-світоглядних цінностей українського етносу.

Література:

1. Иванов В.П. Человеческая деятельность—познание—искусство.—К.:Наукова думка, 1997.—251с.
2. Марушкевич А.А. Народна педагогіка і українознавство в спадщині І.Огієнка/Рідна школа.—1994.—№4.—С. 35-37.
3. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання.—Львів—Краків—Париж(репринтне видання): Просвіта,1993.—128с.

Валентина Перегудова

ЗМІСТ МОДЕЛЬЄРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧЕНИЦЬ 5-7 КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИГОТОВЛЕННЯ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ НА УРОКАХ ПРАЦІ

Аналіз літературних джерел показує різноманіття підходів до відбору змісту навчального матеріалу, скориставшись якими ми визначили основні, на нашу думку, принципи, що найбільш актуальні в умовах модельєрської діяльності учнів. Це, по-перше, спрямованість змісту на розвиток творчих якостей особистості, виховання яких неодмінно відбувається у процесі виготовлення швейних виробів на уроках з обслуговуючих видів праці і є необхідною умовою розвитку гармонійної особистості, “розвитку її талантів і здібностей”, як визначає Закон України про загальну середню освіту. По-друге, основною вимогою до змісту навчального матеріалу, за нашими міркуваннями, є доступність як за обсягом, так і за глибиною його розкриття. Необхідність урахування вікових можливостей учнів і кількості годин, запланованих програмою на вивчення предмета, — першочергові умови для раціонального визначення змісту навчання.

Зупинимось на знаннях та уміннях учнів, що стосуються моделювання швейних виробів, у процесі якого вирішується задача створення нової моделі. Моделювання - це творчий процес, що сприяє розвитку в учнів самостійності, ініціативи, естетичного смаку. У 5-му класі учні тільки починають моделювати швейні вироби, виконуючи прості задачі творчого характеру,